

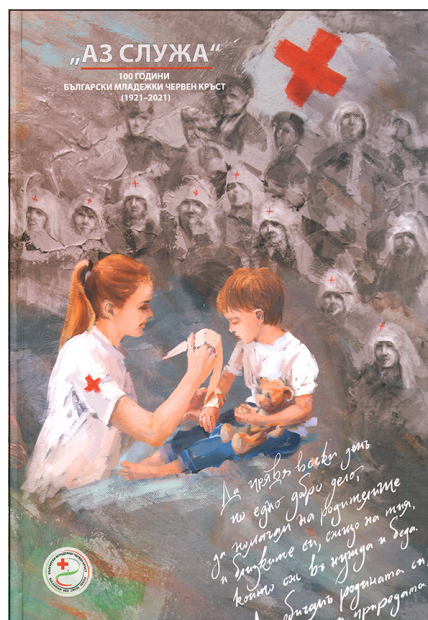
МОНОГРАФИЯ ЗА ВЕКОВНАТА ИСТОРИЯ НА БЪЛГАРСКИЯ МЛАДЕЖКИ ЧЕРВЕН КРЪСТ

Доц. д.н. Димитър Ставрев

Медицински университет „Проф. Параскев Стоянов“ – Варна

Българският младежки Червен кръст (БМЧК) е най-голямата и същевременно най-дългогодишната национално представителна младежка организация в България. Организацията е неразделна част от Българския Червен кръст и чрез доброволците си в цялата страна посредством своите програми, дейности и услуги приобщава децата и младите хора към хуманитарните принципи на червенокръсткото движение. През цялото си вековно съществуване БМЧК остава вярна на основните принципи на Международното движение на Червения кръст и Червения полумесец: 1. Хуманизъм; 2. Безпристрастност; 3. Неутралност; 4. Независимост; 5. Доброволност; 6. Единство; 7. Универсалност. Въпреки превратностите на националната ни съдба успява да съхрани своята хуманитарна

идеология от политически, икономически, културни, религиозни и други въздействия. От създаването си до днес организацията се превръща в част от битието на нацията, със своите идеи и принципи, с разнообразните си дейности и инициативи докосва съдбата на твърде много хора – и като бенефициенти на тези действия, и като участници в тях. През 2021 г. БМЧК навърши 100 години от създаването си и съвсем навременно, в хармония с отбелязването на юбилея от обществото и хилядите активисти на червенокръсткото движение в публичното пространство се представя книга, посветена на историята на младежкото червенокръстко движение в България.



Автори на изданието са Росица Стоянова и Дивна Гоцева от Института за исторически изследвания при Българската академия на науките. Росица Стоянова е утвърден изследовател в сферата на историята на България в ново и най-ново време. Интересите ѝ са в областта на политическата и стопанската история, развитието на гражданското общество, ролята и мястото на историческите личности. Автор е на монографични изследвания; десетки студии и статии, публикувани в авторитетни научни издания; съставител на няколко документални сборника. Дивна Гоцева е дългогодишен и утвърден изследовател в областта на новата българска история с акцент към развитието на благотворителността и дарителството и българския национален въпрос. Автор е на студии и статии, публикувани в авторитетни научни списания и тематични сборници. Двете съавторки са част от колектива, създал тритомната енциклопедия на дарителството в България.

Рецензенти са проф. д.и.н. Веска Николова и проф. д.и.н. Петър Стоянович (Институт за исторически изследвания – Българска академия на науките). Книгата е прекрасно илюстрирано монографично изследване, представено на 144 страници с твърди корици от издателство КОРС – 2021 година.

Съдържанието е разгърнато в 14 раздела (вкл. Извори и Литература) с 36 тематични единици в тях.

Предпоставките за създаването на БМЧК са описани в раздел **„От „Интер Арма Каритас“ до „Смекчаване на страданията в целия свят“**. Първата световна война дава импулси за милосърдие и благотворителност, които след нейния край се насочват към каузи, свързани с подпомагане на пострадалите и смекчаване на последиците, предизвикани от световния конфликт. Тежката следвоенна криза налага най-голямата международна хуманитарна организация – Червеният кръст – да смени фокуса на своите програми и да ги насочи към справяне с последиците от войната. Новите приоритети раждат и нова червенокръстка структура, наречена Лига на дружествата на Червения кръст (дн. Международна федерация на дружествата на Червения кръст и Червения полумесец). Тя заменя девиза на Международния комитет на Червения кръст (МКЧК) „Милосърдие през война“ (Inter Arma Caritas) с идеите за **„Поборение на общественото здраве, предпазване от болест, смекчаване на страданията в целия свят, старание да се прокара взаимопомощта във всички тия области“**. По време на Първата световна война младежите в много държави подпомагат дейността на националните дружества на Червения кръст. Още през пролетта на 1919 г. американските младежи, чрез представителството на АмЧК в Европа, поставят началото на помощна акция за децата от Стария континент. АмЧК и неговата секция МЧК подпомагат дейността на Лигата на дружествата на Червения кръст за организиране на секцията МЧК към нея. Само за няколко години след края на Първата световна война, още в началото на 20-те години, Младежният Червен кръст вече е международна

организация с широка мрежа от секции, със солидно число членове, с добре обмислена система от цели и дейности. По статут те са секции на националните дружества на ЧК, но са подчинени и на разпоредбите на местните ръководни училищни институции. МЧК действа в училищата чрез училищните групи, които са негови основни клетки. Сътрудничеството между училището и Младежката червенокръстка организация се основава на взаимната полза за двете институции – от една страна, засилване на дисциплината и интереса към обучението, а от друга – да се даде основата на гражданско възпитание.

Раздел „Началото“ конкретно представя възникването на младежката червенокръстка дейност в България. Първите прояви на младежка червенокръстка дейност в България датират и са свързани с войните за национално освобождение и обединение, които страната води в края на XIX – началото на XX в.: Освободителната руско-турска (1877 – 1878), Сръбско-българската (1885), двете Балкански войни (1912 – 1913) и Първата световна война (1914 – 1918). Именно от бойните полета българският народ опознава делото на ЧК, а токущо създаденото Национално дружество получава всенародна подкрепа. Проявите на червенокръстка дейност на българските младежи и ученици са сходни с тези на връстниците им в Канада, САЩ, Италия и други страни и подобно на тях са породени от екстремните събития в живота на нацията. Примерите на младежко милосърдие са възхитителни. Те не почиват на изградена организационна база, а целите им са свързани с желанието и надеждата по-скоро „да настъпи мир и да си дойдат бащите ни“.

Дали идеята за младежка червенокръстка организация се заражда още през Сръбско-българската война, дали възниква след Балканските войни, или в крайна сметка началото ѝ е поставено точно преди век през 1921 г., е въпрос, който неизменно присъства по един или друг начин в публикациите по темата. Авторите цитират мнения на именити лекари и дейци на ЧК, но застават зад становището, че Младежкият Червен кръст е създаден през 1921 г., непосредствено след Световната война, като издънка на Американския Червен кръст и на Лигата на дружествата на Червения кръст. Без да омаловажават военната младежка хуманитарна дейност, приемат за основателно становище на Министерството на народното просвещение (МНП). В документ под надслов „Червен кръст и училището“ МНП посочва като свой незаменим сътрудник след войната ЧК, с който „ръка за ръка“ организират младежта в „обширна просветно-благотворителна организация с ярко изразен международен характер“. Просветното ведомство акцентира и върху целите на МЧК за създаване на „физически и духовно здраво поколение, което да е годно за реалния живот и да се стреми към общочовешките мирновременни идеали“.

Към реални действия за създаване на БМЧК се пристъпва през лятото и есента на 1921 г. На 25 юни 1921 г. Управителният съвет (УС) на БДЧК взема решение за присъединяване към Лигата на дружествата на Червения кръст.

От този акт произтича и задължението на Националното дружество да изпълни решението на Първото общо събрание на Лигата от март 1920 г. за създаване на младежка секция. На същото заседание УС се запознава с писмо и правилник за образуване на младежките структури, изпратени от секцията на МЧК към Лигата, и решава да влезе във връзка с МНП, „за да се тури основа на тази хубава организация най-напред между нашата учаща се младеж“. На 11 август 1921 г. БЧК изпраща писмо до Министерството, с което иска съдействие за създаване на ученическо червенокръстно дружество.

В отделна тематична единица са представени **„Учителите ръководители и мястото им в структурата на БМЧК“**. Като ръководител на училищна група, от учителя се изисква да създава условия за развитие на инициативността на самите ученици, да ги насърчава и поощрява към смислени дейности, чрез които да практикуват добродетелите, заложили в програмата на МЧК – грижа за здравето, взаимопомощ и международна солидарност. Той не управлява групата и не е член на настоятелството, но наблюдава и напътства децата, за да не се отклоняват от целите и задачите на организацията. По указание на МНП учителските съвети избират за учители ръководители най-отговорните и дейни педагози – хора, безкористни и предани на хуманните идеи на ЧК. Традиционно високият авторитет на българския учител в обществото се смята за гаранция за успеха на дружеството. Упоменават се имената на много ангажирани с дейността педагози и такива на училищни лекари. През 1928 г. БЧК награждава 15 учители ръководители с почетния дружествен знак.

През 1934 г. XV конференция на ЧК в Токио приема специална резолюция. В нея се препоръчва националните дружества да организират комитети или групи от бивши членове на МЧК, които да играят ролята на съветници при младежките секции. БЧК възприема тази препоръка и я поставя като задача на местните си клонове. В резултат от тези действия през 1936 г. се създава студентска червенокръстка секция, чиято задача е „да продължи делото, започнато в основните и средните училища“. Задачите, поставени на Студентската секция, са свързани с дейностите на БЧК – даване на първа помощ при нещастни случаи, при обществени бедствия и защита при газови нападения. Студентски дружини при БМЧК са създадени няколко години по-късно – през 1940 г. при Софийския университет, във висшите търговски училища във Варна и в Свищов, в учителските институти в Пловдив и Шумен.

Разделът **„Популяризиране на идеите на БМЧК“** представя младежкото списание, което възпитава милосърдие и граждански добродетели и дружествените символи. През юни 1922 г. излиза първата книжка на сп. „Младежки Червен кръст“, с което БМЧК става едно от първите дружества, разполагащо със свой печатен орган. В монографията са показани четири красиви образеца от корицата на списанието. Списанието съществува почти без прекъсване до 1947 г. Годишно се издават по 10 книжки, които излизат веднъж месечно от

септември до юни – време, което съвпада с учебната и с дружествената година на БМЧК. Първата редакторка е д-р Райна Й. Ганева от Русе. Тематиката на сп. „Младежки Червен кръст“ е изцяло подчинена на дружествените задачи – да се популяризират здравето – като ценност и път към щастието, хигиената – като най-добрата броня срещу болестите, взаимопомощта и служенето на другите – като общочовешка и гражданска добродетел. Тези идеи се внушават с разнообразни по характер материали. Наред със статии в областта на популярната медицина, запознаващи децата с най-значимите социални и заразни болести и с начините за предпазване от тях, има биографични материали за учени, писатели, общественици, посветили живота си на намаляване на човешките страдания. Специална рубрика е посветена на духовните столери на българската нация. Още със създаването на секцията за неин патрон е избран св. Иван Рилски, а денят, в който се почита неговата памет – 1 ноември, става ден на БМЧК. В символиката на този избор е включена идеята за саможертвата на светеца, избрал духовния път в борбата с обществените недъзи, причинени от безверие, егоизъм и алчност.

Разделът **„Здравно-социална дейност и международно сътрудничество“** включва три глави. Първата – **„Грижа се за моето здраве и за здравето на другите“**, коментира здравната просвета като най-масово практикуваната от червенокръстките групи дружествена задача. Тя включва разнообразни изяви, водещи към постигане на основната цел – възпитаване на здравни и хигиенни навици у децата и младежите.

Втората – **„БМЧК, взаимопомощта и общественото подпомагане“**, отразява втората дружествена задача, т.е. същността на червенокръсткото движение – милосърдие, състрадание и любов към хората. Двете най-големи хуманитарни кризи в България през 20-те години – бежанската, възникнала като последица от Ньойския договор (1919 г.), и създалата се след разрушителното земетресение в Южна България (1928 г.), показват голямата роля на БЧК при организиране на обществената самопомощ и международната солидарност. Като секция на Националното дружество, БМЧК участва активно в подпомагане на пострадалите.

„Пишете писма!“ отразява международното сътрудничество като една от най-важните дейности за МЧК. Транснационалното сътрудничество е базирано на междушколската кореспонденция. В монографията се дават детайлни свидетелства за това, че Българският младежки Червен кръст участва активно в международния обмен.

Развитието на БМЧК през 40-те години на XX в. се определя от полюсно противоположни по своята същност събития – Втората световна война и обвързването на България със страните от Тристранния пакт; държавния преврат на 9 септември 1944 г. и съветската окупация; смяната на политическата система и формата на държавно управление. Оказва се, че съществуването на

хуманитарна младежка организация е несъвместимо както с целите на авторитарното управление до 9 септември 1944 г., така и на установената след тази дата отечественофронтовска власт, доминирана от комунистите. И двата режима, макар и ръководени от различни идеологии, провеждат политика на тотален контрол, довела до обезличаване и ликвидиране на обществените структури. На два пъти само за пет години – през 1942 и 1947 г., БМЧК загубва своята самостоятелност, ставайки придагък на казионни младежки формации. Всичко това е детайлно представено в раздели **„Във времена на война и промени (1942 – 1947)“** и **„Имаше Младежки Червен кръст и преди 1990 година“**. Информацията е представена в тематични глави, като „Сливането с „Бранник“; „Задачите на МЧК, осмислени по отечественофронтовски“; „Новите властимащи и гражданските организации“; „БЧК и младежта“; „Първа помощ по съветски образец“; „Санитарните постове“; „Да няма забравени – от шефствата и патронажите до Тузлата“ и „Ще ви хареса ли моето творчество?“.

Съвремието след 1989 г. се характеризира с българския преход на демонтаж на административно-тоталитарната система. Бавно, с много трудности, възходи и спадове, произтичащи и от прекъснатата в продължение на половин век традиция на гражданско действие, в страната се създава и действащо гражданско общество. В тези условия червенокръсткото движение е изправено пред поредните предизвикателства. Драстично нараства броят на хората, нуждаещи се от подпомагане в условията на икономическа криза през 90-те години на XX в., налага се да се доказват и защитават завоювани позиции, трябва да се намери и отстои полагащото се място сред множеството се граждански организации, да се установят равностойни отношения с държавата и пр. Успешното ситуиране в променящата се обществена среда неминуемо минава на първо място през вземането на болезнени решения вътре в самото червенокръстко движение. Една от първите задачи в рамките на цялостното преустройство на БЧК и в търсене на неговото място в гражданското общество е свързана с възраждането на самостоятелна, независима и самоуправляваща се младежка червенокръстка организация. Всичко това е предмет на раздел **„Самостоятелни в един променящ се свят“** с глави „Бяхме новатори и успяхме да проправим пътя“; „За Бога, не ни пречете!“ или докъде се простира самостоятелността“; „За репичката и червеното яйце“; „Там, където започва Червеният кръст“; „От здравна просвета към всеобхватна здравна програма“; „Природата ни обича, а ние?“; „Хуманитарните ценности в един променящ се свят“.

Обобщението е в **„100 години по-късно“**. Цялостният поглед върху богатата история на БМЧК недвусмислено доказва, че организацията е успяла да се превърне в част от битието на нацията със своите идеи и принципи, с разнообразните си дейности и инициативи. Развитието ѝ следва превратностите на националната съдба и през дълги периоди Младежкото червенокръстко

дружество губи своята организационна обособеност. Но дори и в рамките на други обществени структури организацията на практика съществува и работи сред младите хора.

Монографията завършва с прецизно изписване имената на ръководните дейци на БМЧК и десетки цветни снимки от живота на организацията.

Авторите на „Аз служа“. 100 години Български младежки Червен кръст (1921 – 2021)“ ни предоставят едно детайлно описание на цялостната дейност на БМЧК. За деятелите на Българския Червен кръст, както и за обикновения читател, книгата е едновременно увлекателно четиво и справочник с ценна информация и коментари, отразяващи както мнението на авторите, така и това на съвременниците на описаните събития.

ЛИТЕРАТУРА

СТОЯНОВА, Р. & ГОЦЕВА, Д., 2021. *Аз служа. 100 години Български младежки Червен кръст (1921 – 2021)*. МАРКОВА, Л. (ред.); Фр. РОКА; Х. ГРИГОРОВ & С. ДЖАМБАЗОВА (автори на приветствия). София: Издателство КОРС.

REFERENCES

STOYANOVA, R. & GOTSEVA, D., 2021. *I serve. 100 years of the Bulgarian Youth Red Cross (1921 – 2021)*. Lydia MARKOVA (ed.); F. ROCA; H. GRIGOROV & S. DZHAMBAZOVA (greetings authors). Sofia: KORS Publishing House.

A MONOGRAPH ON THE CENTURIAL HISTORY OF THE BULGARIAN YOUTH RED CROSS

✉ **Assoc. Prof. Dimitar Stavrev, DSc.**

ORCID ID: 0000-0002-0578-4380

Medical University of Varna “Prof. P. Stoyanov”

55, Marin Drinov St.

9002 Varna, Bulgaria

E-mail: dimi.stavrev@mu-varna.bg